

Marcel·lí Domingo: el mestre i l'amic

Josep Subirats Piñana

Com que s'ha fet referència a la meua relació personal amb Marcel·lí, serà bo que comence enllaçant amb el meu llibre *Marcel·lí Domingo, per ell mateix*. Hi ha un pròleg de Pasqual Maragall que diu que en el llibre jo deixo clara la meua devoció per Marcel·lí Domingo, i he de dir que tinc prou motius per a tindre-la, entre moltes altres coses perquè jo estudiava a l'escola de bades –quan dic “escola de bades”, a Barcelona no m'entenen, però quan ho dic aquí m'entenen, no?–, i en aquella època a fer batxillerat a l'institut només hi anaven els alumnes de les escoles privades, normalment de l'Església, gent benestant i professionals. Però es va proclamar la República quan jo tenia 11 anys, i a Marcel·lí Domingo el van fer ministre del que llavors es deia Instrucció Pública, i com que havien parlat diverses vegades amb el meu pare sobre que jo era un estudiant que anava bé a classe, Marcel·lí va dir: “El teu fill, a fer el batxillerat”. El pare li va respondre: “Però, si va a l'escola de bades”. I Marcel·lí va replicar: “També sóc ministre, jo”. I així vaig començar el batxillerat i vaig enfocar la meua vida d'una manera que probablement no hagués sigut la que mon pare m'hagués fet enfocar si no hagués sigut per esta intervenció personal de Marcel·lí Domingo.

Quan tenia 14 anys, vaig haver de fer la revàlida de tercer curs, i, pel que es veu, vaig fer una redacció que es va considerar llúida –jo ja no me'n recordo–. Però mon pare li ho va explicar a Marcel·lí Domingo, que va dir: “Est, periodista”. Llavors va parlar amb el director del diari *El Pueblo*, i als 14 anys jo vaig ingressar de periodista al diari *El Pueblo* de Tortosa. Això era l'any 1934, una mica abans dels fets d'octubre, i jo ja estava –diríem– en actiu. No és tan sorprenent que, en aquella data, als 14 anys ja estigués en actiu dintre del periodisme, perquè als 11 anys els nois, quan acabaven d'anar a l'escola –els qui anaven a l'escola– ja anaven a treballar. És clar, un noi que, en lloc d'anar a treballar, als 11 anys havia anat a l'institut... Jo, llavors, estava fent el quart de batxillerat, i això feia que fos una persona més ben considerada.

Després dels fets d'octubre i d'aquell bienni negre van vindre les eleccions del 16 de febrer de 1936, i jo ja tenia 16 anys. Marcel·lí Domingo em va fer debutar d'orador fent mítings. Avui, als que intervenen en els actes polítics ningú els ha ensenyat, ningú els ha dit com s'ha de fer, i almenys a mi, sí. A mi em van dir que quan un està anunciat per a un acte públic, els morts es queden al taüt, o siga que ni que s'haja mort ta mare, tu cap allà, perquè estàs anunciat. Igualment em van ensenyar que en un míting s'ha de parlar amb un nivell de 13 anys, perquè si t'enlaïres i expliques les coses de manera més complicada del que pot entendre un xiquet de 13 anys, no t'entendrà ningú: en aquella època, als 13 anys, si havien continuat a col·legi després dels 11 anys, i havien fet l'“enciclopedia de tercer grado”, doncs, ja sabien molt. Em van ensenyar, també, el que s'havia de dir: que en allò que deies havies de tindre en compte si sumava o restava; s'havia de procurar dir sempre coses que només sumessen, però que si no podies trobar-les totes que només sumessen, almenys que sumessen més que no restessen. I així vaig debutar jo, amb estes instruccions, al Lligallo del Gànguïl, abans de les eleccions del 16 de febrer de 1936, instruït per Marcel·lí Domingo.

Casino Santa Bárbara

15 de Abril de 1906

El drama en tres actos.

Ilusión

y Realidad

por los señores DOMINGO (MARCELINO y J.) PE-
rez, Piñaga, Bel, Benet, y Cano.

2.ª El sainete en un acto.

Los Valientes

con el reparto de costumbre.

Cartell de 1906, on s'anuncia la representació a Santa Bàrbara del drama *Ilusión y Realidad*, a càrrec de la companyia de Marcel·lí Domingo. [MPF]

Aprofitant l'avinentesa que la companyia de Marcel·lí Domingo va vindre a fer teatre a Santa Bàrbara –cosa que jo no sabia–, m'estendré una mica sobre l'apartat del teatre. Efectivament, el pare de Marcel·lí Domingo era un guàrdia civil atípic: el que li agradava a ell era muntar escenaris de teatre i, també, dirigir els actors en el sentit d'adaptar l'obra als actors que tenia disponibles, o siga, si l'obra tenia vuit personatges i a la seua família només n'eren sis, doncs arreglava l'obra perquè es pogués fer amb sis personatges. I, a més, feia els decorats (tot això ho explica molt bé Pere Domingo, germà de Marcel·lí). Quan Marcel·lí Domingo comença a dirigir esta companyia de teatre familiar, i comença a escriure obres de teatre, des de bon principi es veu una constant: el protagonisme de les dones. Sempre posava una dona de protagonista de les seues obres. Potser a alguns crítics no els agradava est fet, i potser per això no li donaren el mèrit que hauria de tindre, que en té molt.

L'any 1906 escriu –i escriure per a ell vol dir representar, perquè no escrivia res que no es representés de seguida– *Flores de almendro*, i la posa en escena la companyia de teatre familiar. Per una banda, hi ha una noia que és l'encarnació de la bondat, la senzillesa i l'amor que vol ser etern, i, per altra banda, n'hi ha una altra que és l'encarnació de la bellesa i la riquesa: per a ell és la primera la que val, i no l'altra, una “flor de almendro”, flor d'un dia.

L'any 1924 Marcel·lí Domingo es troba a Santa Cruz de la Zarza, a la província de Toledo, on vivia el polític que va col·laborar més amb ell, Emilio Palomo. Nosaltres tenim la sort de tindre avui aquí la filla i el nét d'Emilio Palomo¹, un polític extraordinari de la República, que va ser governador de Madrid, ministre de Comunicacions l'any 1933 i president del Tribunal de Cuentas l'any 1936. El que jo no sabia, malgrat la relació que havia tingut amb la seua filla, era que amb el temps també jo aniria a parar al Tribunal de Cuentas. Llavors Marcel·lí Domingo prepara *Vidas rectas*, un drama sobre l'explotació dels pagesos, que es va representar al teatre Cómico de Madrid el mateix any. El personatge femení és una tal Laura Juana, que malgrat pertànyer a una classe social acomodada fa costat al líder de les reivindicacions dels treballadors, que es diu Màxim. Així, tot i tractar-se d'una obra contra l'explotació dels pagesos, el personatge central és una dona que la classe alta que dóna suport a les reivindicacions.

L'any 1926, en plena dictadura de Primo de Ribera, mentre està a la presó Model de Madrid, escriu una obra que es diu *Doña María de Castilla*. María de Castilla és la dona de Juan de Padilla, el líder dels comuneros, i a l'obra ella és la que ha de fer que el seu marit aguante, que el seu marit continue: així, el marit, empès per la dona, continua la seua lluita de comuneros, que Marcel·lí Domingo contempla durant l'obra ja no tant com a comuneros de Castilla, sinó adaptada també una mica al que podrien ser uns comuneros de Catalunya. És l'obra en què la dona fa un paper excepcional, en què Doña María és el personatge central de l'obra; tant és així que després que han tallat el cap del seu marit i la volen perseguir a ella, reflexiona i, segons Marcel·lí Domingo posa en boca d'ella, diu: “No son dignos los que puedan ser mis jueces de que yo sea su reo.” Amb això ve a dir: “No, jo no sóc la persona que poden jutjar, aquests.” La importància que va tindre esta obra, que va ser estrenada a Madrid l'any 1933, sent ell ministre, és que el paper de Doña María va ser representat per la Margarita Xirgu, i el paper de Juan de Padilla, per l'Enric Borràs.

¹ Es referix a Enriqueta Palomo Ascot i Enric Panisello Palomo.

L'any 1928 va estrenar al teatre Principal de València l'obra seua que s'ha representat més vegades, que és *Juan sin Tierra*. Est nom no vol dir que siga algú que no té cap terra, no: és una altra persona, no un rodamón, que no està arrelada enlloc, i hi ha també una persona, la dona, que li diu que tot el que és ell, és només una il·lusió. Ell deixa anar el missatge que només qui mantinga la il·lusió guanyarà. En realitat diu: "Lo que sé es que el que no deje apagar la ilusión será más pronto o más tarde el que vencerá". La il·lusió s'ha de mantenir.

Entre el que va escriure Marcel·lí Domingo hi ha una novel·la que és diu *Un visionario*. La va fer l'any 1922, i és autobiogràfica: de fet explica totes les trampes del caciquisme perquè no siga reelegit diputat l'any 1920; i efectivament hi ha un frau electoral que impediex que ell siga diputat, malgrat que després, l'any 1923, torna a ser reelegit. Però en esta obra, *Un visionario*, ja queda clar que Marcel·lí veia més enllà en moltes coses, i sobretot en una que m'agradaria destacar, que és el futur d'Europa. És un tema que trobarem al llarg de la seua obra: ja en un llibre anterior, publicat l'any 1916, parla de la ciutadania europea. Doncs bé, la ciutadania europea s'introduïx en el Tractat de Maastricht de la Unió Europea l'any 1992, o siga, 75 anys després que Marcel·lí ja ho hagués suggerit. La ciutadania europea va ser inclosa en el Tractat de Maastricht i en els tractats posteriors d'Amsterdam i de Niça a instància d'un dels tres motors de la Unió Europea, Felipe González (els altres dos motors eren el president François Mitterrand i el canceller Helmut Kohl). Una altra fita en esta mateixa línia és *On va Catalunya?*, de 1927, però ja en parlarem després d'est llibre. Al llibre que estem comentant ell es planteja també el problema de qui ha de manar en esta Unió, que ell veu com a una unió federal dels estats d'Europa. En aquell temps hi havia estats on hi havia monarquia i estats on hi havia república; ell era republicà i volia acabar amb la monarquia espanyola; per tant, qui havia d'estar al cim, un rei o un president? Llavors conclou que l'important és que es faça Europa, i proposa que esta Europa federada i unida estiga regida per una "alta autoritat". Doncs bé, resulta que quan, l'abril de 1951, es va constituir la CECA (Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer), la primera comunitat europea, es va plantejar la pregunta: "Què fem?" I Paul Reuter, un dels col·laboradors de Jean Monnet, va suggerir que el màxim mandatari es digués "alta autoritat". Jo a vegades a Luxemburg he comentat si Paul Reuter i Jean Monnet sabien que 24 anys abans Marcel·lí Domingo ja havia suggerit la fórmula per a denominar la persona que manés a la cúpula d'esta federació europea. Més tard, l'any 1928, en un llibre titulat *Libertad y autoridad*, entra en que ell creu que és l'essencial de la Unió Europea. Ell diu que nosaltres, els d'Europa, hem de ser patriotes; afirma en est llibre que Europa és la pàtria.

Voldria ara referir-me a una anècdota ocorreguda quan va estar empresonat en temps de la dictadura de Primo de Rivera. El van empresonar després d'escriure un article incendiari titulat "Soldados", en el qual deia que els soldats s'havien de sublevar contra el poder dels militars. El van tancar en un vaixell que es deia Reina Regente. El volien afusellar l'endemà. El capità del vaixell li pregunta si ha portat roba per a canviar-se, i diu que no. Llavors el capità li diu: "Pues nada, diga las medidas que usted necesita y mandaremos a

GRANDES FESTEJOS POPULARES

QUE EL

AYUNTAMIENTO

DE

Santa Bárbara

CELEBRARÁ DURANTE

LOS DÍAS 8, 9 Y 10 DE MAYO DE 1931

IMPRENTA POPULAR
Campomares, 31
TORTOSA

•••••

A las 22: Gran función de teatro en el Cine-
ma Bretó, poniéndose en escena la gran obra de
don Marcelino Domingo **Juan sin Tierra**, y en el
Teatro Príncipe, exhibición de grandes películas.

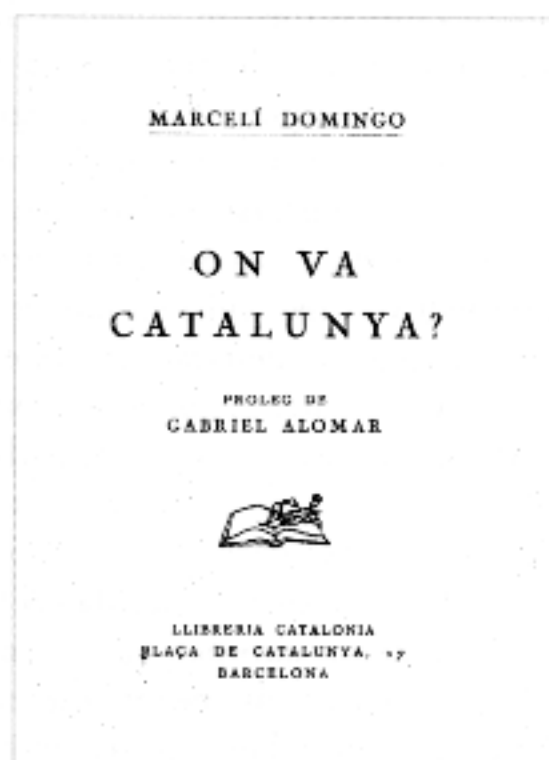
Coberta i fragment interior del programa de festes de 1931, en el qual queda constància de la representació a Santa Bàrbara de l'obra de teatre Juan sin Tierra, de Marcel·lí Domingo. [MPF]

buscar". Marcel·lí pensa que si diu que li porten moltes mudes, el capità creurà que té molta confiança que no l'afusellaran, i si diu que només li'n porten una, el capità creurà que pensa que és igual si l'endemà l'afusellen. Llavors va dir: "Que me traigan tres". Això és el que va dir. I quan va sortir d'esta presó va ser quan a Tortosa se'l va rebre amb un arc de triomf que deia: "Jesús que torna".

El cop d'estat de Primo de Rivera de 1923, tot i que fa poc que ha tornat a guanyar l'acta de diputat, porta, doncs, Marcel·lí a l'exili i a la presó. Però en est període de la dictadura de Primo de Rivera Marcel·lí Domingo és un home que no para d'escriure; té una ploma molt treballadora. A més, viu de la seua ploma, viu del que escriu, del que pot cobrar per allò que escriu. L'any 1925 escriu dos llibres, que es diuen *¿Qué es España?* i *Autocracia y democracia*. Cal dir que ell aprofitava molt els articles per a fer-ne un llibre: introduïa algunes coses noves, però utilitzava molt el que ja havia escrit en els seus articles.

I l'any 1927 escriu l'únic llibre que va publicar en català, *On va Catalunya?* Est és un dels llibres que crec que s'hauria de reeditar –després veurem que n'hi ha un altre que també–. Aquí Marcel·lí fa unes reflexions que hem de tindre en compte. Ell diu que la secessió no uniria els catalans, és a dir, que no ens aconseguirem unir per a separar-nos d'Espanya i que, en tot cas, el que sí que aconseguiríem seria que s'unís la resta d'Espanya contra nosaltres. Esta és la primera afirmació que fa. Després insistix en el fet que Catalunya és desconeguda més enllà dels Pirineus, fora d'Espanya. Jo mateix, que he tingut llargues activitats a la Unió Europea, fora d'Espanya, he vist que ha costat molt que ens consideren si més no com un land alemany. I ara, almenys, quan parlem de Catalunya diuen: "Ah, sí, això és com un land alemany". O siga que, poc a poc, en això hem millorat. Però Marcel·lí també deia que Catalunya és mal coneguda més enllà de l'Ebre, o siga, que la resta d'Espanya ens coneix malament. Jo sempre dic que, quan durant la transició van anar tots junts, el Raventós, el Pujol, el Roca i tota una sèrie de gent que van intervindre-hi de manera destacada, van fer molt a favor –crec– es que considerés en positiu la col·laboració de Catalunya, l'empenta, el progrés, la transformació... jo crec que es va aconseguir un bon pas. El desastre es va produir quan es van fer les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, l'any 1980, i els polítics que tenien pes a Madrid se'n van vindre tots cap aquí: en lloc d'estar allí on està el poder, que és allí on s'ha d'estar, se'n van vindre on s'executa el que decidixen els altres. I així Pujol, Raventós..., tothom, van marxar de Madrid, i resulta que jo m'hi vaig quedar sol. Crec que això va ser un error, un error que no van cometre després els andalusos: quan van votar el seu Estatut l'any 1982 no es va quedar allí ni el González, ni el Guerra..., ja ho van fer els seus diputats provincials, els seus alcaldes, etc.

Després d'*On va Catalunya?* escriu *Libertad y autoridad, Una dictadura en la Europa del siglo xx, ¿A dónde va España?* i *¿Qué espera el rey?*

Som a l'any 1930, i ell mateix confessa que té "el presentimiento del Poder". O siga, el 1930 ell veu que la Monarquia està ja al final, i té el pressentiment del poder, que es produirà el canvi de règim, que estan a les portes d'aconseguir implantar la República. Tot això ho explica en un llibre titulat *La experiencia del poder*, del qual parlaré després. El mateix 1930 es fa el Pacte de San Sebastià, on són presents totes les esquerres (de fet, els socialistes no hi entren gaire, però hi és Prieto).

Hi ha una cosa que convé que es diga. L'any 1931, al març, es funda Esquerra Republicana de Catalunya, pocs dies abans de les eleccions de l'abril en què es va proclamar la República, i al primer directori d'Esquerra

Republicana de Catalunya que forma Macià hi és Marcel·lí Domingo. Francesc Macià fa la concessió a Marcel·lí Domingo que, tot i ser de l'Esquerra i del directori de l'Esquerra, pugui tindre una doble militància: a Esquerra i al Partit Radical Socialista, que té àmbit a tota Espanya. Quan es fan les eleccions del 12 d'abril, Marcel·lí Domingo està a París, al mateix hotel que Prieto. Al proclamar-se la República, dos dies després, els dos vénen de pressa, i són objecte d'unes grans rebudes per tot arreu. Un cop a Madrid, ràpidament el fan ministre d'Instrucció Pública. Però, com que en Macià havia proclamat la República Catalana, s'havia de reorientar la política d'Espanya, i pocs dies després, el 18 d'abril, Marcel·lí Domingo, Nicolau d'Oliver i Fernando de los Ríos vénen a Barcelona en nom del Govern de Madrid, negocien amb en Macià per veure la manera de fer possible l'encaix de Catalunya, respectant les aspiracions catalanes, però sense perjudici de la nova República. I al final s'arriba a l'acord de la institució es dirà Generalitat de Catalunya, que és com si diguessen: "Allò de República Catalana ho deixarem per Generalitat de Catalunya". I això fa possible que avanci el procés d'intentar consolidar la República. D'aquella etapa, el que ressalta més és que Marcel·lí Domingo va establir d'una manera immediata el decret del bilingüisme. Va fer més coses, però el que és cert és que va durar poc en el Ministeri d'Instrucció Pública, perquè el desembre d'aquell mateix any, vuit mesos després, Azaña el nomena ministre d'Agricultura. S'havia de fer la reforma agrària, calia un ministre que comptés amb la confiança dels pagesos, que tingués una tradició d'haver defensat la pagesia en contra de l'explotació dels terratinents, i Azaña va pensar: "Qui millor que Marcel·lí Domingo?" I ja em veus al pobre Marcel·lí Domingo de ministre d'Agricultura a l'època de la crisi econòmica produïda pel crack americà de 1929, que ja havia arribat a Espanya; i esta és una creu que porta fins al setembre de 1933, en què dimitix del Govern i deixa de ser ministre.

Membres del Govern que Azaña va formar el juny de 1933. Marcel·lí Domingo i Lluís Companys són el segon i el quart per l'esquerra, respectivament. [CAROD-ROVIRA]

Es fan unes noves eleccions, al novembre de 1933. Són les eleccions que porten Martínez Barrios a la presidència del Govern i Emilio Palomo al Ministeri de Comunicacions. És la primera vegada que voten les dones, i guanyen les dretes. Però no guanyen les dretes perquè voten les dones –cosa que s'ha dit moltes vegades–; guanyen les dretes perquè les esquerres es van presentar dividides, i les dretes, unides. I aquí, a Catalunya, es produïx, a més, un altre fet addicional: tot l'entorn treballador de la CNT, majoritàriament de parla castellana, que votava Macià, va decidir no votar; i, clar, si no votaven els treballadors de la CNT, Macià no podia guanyar. Hi va haver, per tant, dos factors: dretes unides i esquerres dividides, i l'abstenció de la CNT. Les esquerres no van perdre, doncs, per culpa de les dones, encara que sempre es diu que la primera vegada que van votar les dones, van perdre.

Les eleccions guanyades per les dretes van donar pas al que es coneix com el bienni negre, amb el govern de Gil Robles i Lerroux. Molta gent fa cap a la presó: el mateix alcalde de Tortosa, el director que jo tenia al diari, va a la presó, i jo em quedo sol a la redacció. Marcel·lí Domingo no s'havia presentat a les eleccions i no era diputat, però encara va poder ajudar-nos una mica. És l'època en què publica el llibre *La experiència del poder*, un llibre que també s'hauria de reeditar, perquè el que Marcel·lí diu en les seues pàgines es pot dir també ara. Primer fa un repàs a la política municipal: justifica per què la política municipal és la més important –ell es va iniciar en política en un Ajuntament– i fa una defensa aferrissada de la independència financera dels municipis; l'enfortiment dels ajuntaments és el seu cavall de batalla, i ho serà sempre.

Explica també les seues grans línies al capdavant del Ministeri d'Instrucció Pública: la promulgació el decret de bilingüisme, la seua tasca de construir escoles i d'augmentar els sous dels mestres per prestigiar-los (cosa que no li han agraït mai prou), la implantació de la coeducació... Penseu que nosaltres vam anar a l'institut, i anàvem els nois al costat de les noies... Recordo que les taules eren de tres; en una taula hi érem una noia que es deia Asunción Rius, jo, Josep Subirats, i una altra noia que es deia Pilar Viladrich, o siga, que jo estava entre noies, i no va ser mai cap inconvenient, això, malgrat el que deien els capellans, que si s'ajuntaven els nois i les noies això seria un desastre. En est mateix llibre explica com va impulsar la reforma agrària, ell que tant havia lluitat pels treballadors del camp, i explica, en resum, la seua tasca de govern, i també els problemes de la gestió administrativa i de la democràcia; i quan ho llegeixes, veus que hem avançat poc en est terreny. Allò que ell digué sobre el que se'n diu "fer funcionar els funcionaris", encara ho podríem dir avui. Per a Marcel·lí Domingo est tema era una assignatura pendent, i els qui tenim experiència en càrrecs de poder (jo mateix, que he tingut molta experiència, no solament amb funcionaris de l'àmbit del nostre país, sinó també d'àmbit europeu) també pensem que continua sent una assignatura pendent. En la meua opinió, *La experiència del poder* és el millor llibre de Marcel·lí Domingo, i –ja us ho he dit abans– m'agradaria que fos reeditat.

Després del bienni negre va haver-hi noves eleccions, aquelles del 1936 en què jo vaig començar a fer mítings, el primer al Lligallo del Gànguila, i després una mica per tot arreu. Doncs, el resultat d'aquelles eleccions, la dreta no el va acceptar. Entre el 16 de febrer i el 19 de juliol va haver una etapa d'intolerància.

I arribem, així, a la guerra civil. El mateix dia en què s'inicia la guerra civil Azaña fa un govern presidit per Martínez Barrios, que només dura un dia, i en el qual Marcel·lí Domingo torna a ser ministre, amb la intenció de convèncer els generals que no s'havien sublevat perquè no se sublevessin, per evitar la guerra civil. Però no va ser possible, no es va aconseguir, i al final Azaña va haver de nomenar cap de govern a Giral. I què era el millor que Marcel·lí Domingo podia fer per la República? Era l'home de més prestigi internacional, era el polític republicà més prestigiós a França, a Amèrica, a tot arreu... El van enviar, doncs, a fer una campanya, que va començar a França, i va continuar després als Estats Units, a Canadà, a Mèxic, a Cuba, etc., per contrarestar la campanya que feien els franquistes, que eren ajudats pel capitalisme internacional i per l'Església (Marcel·lí Domingo ja veia que això de l'Església aniria malament per a la República). I va escriure un llibre que es diu *España ante el mundo*, on explica per què la República té raó, i un altre que es diu *México ejemplo*, en el qual es veu que Marcel·lí Domingo ja no veia gaire clares les coses per a la República i, de fet, ja comença a deixar llaços perquè Mèxic accepte recollir els republicans que vulguen fugir de la persecució franquista. El gener del 1938 torna, i el primer míting, el primer acte públic que fa després de tornar de l'estranger, el fa a Tortosa. Jo llavors dirigia el diari *El Pueblo* –l'havia dirigit pràcticament durant tota la guerra–, i recordo que totes les agències em telefonaven perquè volien saber el que diria Marcel·lí Domingo. En aquell moment hi havia crisi a França, i pareixia que havien de fer president del govern a Léon Blum, que era un socialista que ens podia ajudar a obrir la frontera perquè poguessen entrar armes per a la República. Ell tenia un discurs preparat en esta línia, però mentre ve de Barcelona a

Marcel·lí, amb la seua esposa, l'any 1932. [CAROU-ROVIRA]

Tortosa s'assabenta que a l'hora de la veritat han fet president de França un home molt híbrid i que, previsiblement, no mouria un dit per la República: aleshores Marcel·lí Domingo deixa a la butxaca el discurs que havia de fer i fa un discurs de circumstàncies. El text d'est discurs de circumstàncies és el que jo vaig participar a totes les agències que hi estaven interessades.

Ell mor el mes de març de 1939, als 55 anys, a Tolosa de Llenguadoc: venia amb el tren fins a Tolosa, va a l'hotel i es mor. Jo he estat al cementiri, i sempre hi ha moltes flors. Sé que la família sempre s'ha negat que el cadàver torne, perquè ell preferia estar enterrat en un lloc on sempre hi havia llibertat, abans que en un lloc on això de la llibertat és oscil·lant, temps sí i temps no. Hi ha un relat de Joan Benet Piñana, que reproduïxo en el llibre *Marcel·lí Domingo, per ell mateix*, on explica com va rebre la notícia de la mort —ell estava també exiliat a França— i com van anar els preparatius per a portar-lo al cementiri, les autoritats que hi van assistir, autoritats franceses, de República espanyola exiliada, catalans.... Els carrers estaven plens de gent que es preguntava: “Qui és est personatge tan important que enterren?” Va ser un enterrament de gran solemnitat.

Marcel·lí Domingo, el 2 de març de 1939, poc després de morir.
[CAROD-ROVIRA]

Jo, per acabar, he de reconèixer que Marcel·lí, que va ser el meu mestre en política, em va madurar els ideals, tot i que jo era molt jove. Jo vaig heretar d'ell el seu ideal del socialisme democràtic. En aquelles dates això del socialisme democràtic no estava gaire clar: a part del socialisme que ell representava, hi havia també altres socialismes, com el de Largo Caballero, que era marxista. Recordo que Marcel·lí Domingo deia: “El que s'ha de fer és que hi haja socialisme en democràcia, socialisme democràtic”. Això és el que som nosaltres, que llavors es deia “radical socialista”. Socialisme democràtic: jo no ho acabava d'entendre bé, però ja sempre em va quedar la idea que jo era un socialista democràtic. I, de fet, els que formaven aquell —diríem— conglomerat de partits socialistes han anat a parar tots sortosament a allò que jo des de bon principi vaig poder assumir, que és el socialisme democràtic. Tinc molts amics que han tingut unes grans decepcions, perquè van ser anarquistes o comunistes i, al final, han vist més aviat frustrats els seus ideals. Jo puc dir que sóc un idealista satisfet, perquè des de molt menut he mantingut els ideals. Jo vaig néixer l'any 1920. Per tant ja tinc molts anys, però tinc l'orgull i la satisfacció d'haver seguit els ideals de Marcel·lí Domingo. Uns ideals que, en conjunt, volen dir lluitar per la llibertat (ara la dreta també s'hi ha apuntat), lluitar per la democràcia (la dreta també s'hi ha apuntat, no?), lluitar per la convivència i per la tolerància (i a això em sembla que el PP ja no s'atreuix a apuntar-se, perquè ni té convivència ni té tolerància), i defensar els desprotegits, perquè els que hem estat sempre immersos en el sistema tributari sabem que amb el sistema d'impostos directes, amb la renda que paguen els que tenen més per a afavorir els més desprotegits, es fa la política que diríem de reajustament social, de coherència social, de solidaritat social. Hi ha gent que pensa que hem de fer la solidaritat regional: no, perquè les pedres no paguen, paguen les persones. O siga que nosaltres hem de procurar que paguen els rics, siguin d'on siguin, perquè així es generen recursos per afavorir els desprotegits. Ara bé, el que he heretat sobretot de Marcel·lí Domingo és el seu europeisme. Quan estos dies em pregunten sobre les eleccions basques, dic: “Home, a mi les que m'interessen més són les italianes, perquè crec que són més importants per a Europa les italianes que no les basques”. He heretat est europeisme, i he tingut la sort, a més, de contribuir amb el meu granet d'arena des de dins de les institucions a fer avançar la construcció europea i a fer realitat el que avui coneixem per Unió Europea, que era la il·lusió, el que volia Marcel·lí Domingo.

[Font: PUJADAS]

NOTA: L'article "Marcel·lí Domingo: el mestre i l'amic" correspon a la conferència organitzada pel Centre d'Estudis Planers que, amb els mateixos continguts, es va fer el dia 11 de maig de 2001. Joel Pont Castells n'ha fet la transcripció escrita a partir de la corresponent gravació magnetofònica i Màrius Pont Fandos n'ha fet la posterior adaptació, per tal de donar-li una forma pròpia dels textos escrits. Cal tindre en compte que les produccions orals es caracteritzen per repeticions, incisos, trencaments sintàctics, recursos expressius, etc., que és necessari regularitzar i adaptar quan se'n fa la corresponent versió escrita.

